

Toni och Ernst Cassirer. Till höger Malte Jacobsson. Foto taget av Georg Cassirer, Göteborg, 1936.

Tal till studenterna

Ernst Cassirer

Vid studentkårens recentiorsfest vände sig prof. Aspelin, sedan han hållit talet för recentiorerna, till prof. Ernst Cassirer och hyllade honom å studentkårens vägnar. Prof. Cassirer besvarade talet med ett anförande som Spionen här fått tillåtelse att återge.

Käre kollega!

Tillåt mig att kort återgälda de vänliga ord som ni riktar till mig å era egna och studentkårens vägnar. Jag har faktiskt lite svårt att finna de rätta orden för mina tankar. Under de senaste dagarna har jag fått motta så många bevis på välvilja från vänner, kollegor och tidigare elever att jag nästan känner mig lite betryckt under bördan av min tacksamhetsskuld. Jag söker efter det rätta sättet att svara.

Jag vill till att börja med upprepa det jag nyligen sade i en mindre krets vid den avskedsfest som kollegorna ordnat. När jag ser tillbaka på min verksamhet vid Göteborgs högskola blir jag allt mer övertygad om att ingenting av det jag uppskattat och funnit glädje i hade varit möjligt utan förvisningen om er vänskapliga förståelse för och ert deltagande i mitt arbete. Inom vårt ämnesområde, inom filosofin, är det inte ovanligt att det vid ett och samma lärosäte finns två inriktningar som bekämpar varandra bittert. Här i Sverige brukar sådana konflikter vara särskilt intensiva. Jag vill inte förneka att stridigheter mellan skilda filosofiska skolor kan vara till viss nytta för tänkandet. Men de bidrar sällan till arbetsglädjen, och de är ofta en svår hämsko för den undervisning som bygger upp och utvecklar filosofin. Vi har varit besparade motsättningar av det slaget. Visserligen har vi diskuterat allehanda frågor länge och ihärdigt. Men alla dessa diskussioner har inte gynnat striden utan den ömsesidiga förståelsen. Och jag har intrycket av att vi alltid nått det målet. Varje gång vi skilts åt efter ett meningsutbyte har vi stått varandra närmare än tidigare. Det beror på att vi även i vår oenighet utgått från en gemensam uppfattning om filosofins väsen och uppgift. Vi är båda övertygade om att filosofin inte enbart kan bygga upp luftiga tankevärldar, utan att den också måste vara rotad i erfarenhetens fruktbara djup. Vi har båda strävat efter att förstå de enskilda vetenskapsområdena och hålla oss underrättade om deras utveckling. Vi har dessutom varit eniga om att det historiska och det systematiska arbetet hänger samman och måste vara inbördes befruktande inom filosofin. Allt detta har givit upphov till en så harmonisk samverkan att jag inte hade kunnat önska mig någonting bättre. Jag ser med innerlig tacksamhet tillbaka på vårt samarbete.

Mitt förhållande till studenterna i Göteborg har alltid varit hjärtligt, och under årens lopp har det blivit alltmer förtroligt utan att någonsin grumlans av missförstånd. Det var inte utan oro och betänkligheter jag först började undervisa. Många gånger har jag sagt mig själv att jag inte förmått lösa min uppgift och att jag inte lyckats leva upp till de förhoppningar och krav som högskolan haft. Jag insåg att min verksamhet hade bestämda gränser och att den inte kunde sträcka sig utanför en liten krets. Men snart började jag uppskatta välsignelserna med begränsningen. Jag fick tillfälle att behandla många teman som man knappast vågar gripa sig an i den övriga akademiska undervisningen, och jag kände mig alltmer förbunden med mina åhörare. Förutom den relation som vårt gemensamma intresse för sakfrågorna gav upphov till utvecklades även en personlig bindning. Jag har haft gläd-

jen att komma närmare många av mina åhörare som människor, och jag har kunnat delta i deras framsteg och glädja mig åt deras vetenskapliga utveckling.

Det är med särskild glädje jag idag också tackar de små filosofiska *privatissimi* som jag hållit i mitt hem vid sidan av de ordinarie seminarieövningarna. De sammankomsterna har varit mycket stimulerande eftersom de alltid varit vigda åt problem som ligger utanför det allmänna läroområdet och som jag själv sällan eller aldrig berört. Alla livets och kunskapens faser har varit representerade under våra träffar. Där fanns min yngste vän Bertil Nydahl, då fortfarande ung student. Där fanns Folke Leander, Göteborgs högskolas yngste docent. Där fanns också dr. Rodhe som numera är docent i Lund samt Tor Fredholm och magister Svanqvist som hade en lång bana som lärare bakom sig. Under en tid deltog även dr. Löb – vår stads rabbin – liksom lektor Sjöding, en uppskattad forskare samt ansedd och meriterad lärare.

Inom dagens pedagogik diskuterar man ofta och ingående ett spørsmål som brukar kallas generationsproblemet. Inte sällan stöter man i dessa diskussioner på uppfattningen att det mellan människor som tillhör olika generationer inte kan råda någon endräkt beträffande tänkesätt och strävanden. Man menar att ung och gammal, far och son, alltid måste befinna sig i ett förhållande av spänning och öppen eller latent kris. Våra gemensamma övningar samlade tre olika generationer, men aldrig kunde några motsättningar av det slaget förmärkas. Där samexisterade alla så naturligt och enkelt att man nästan glömde ålderskillnaderna. Jag kände mig inte riktigt som lärare, och jag ansåg mig inte vara utrustad med någon speciell auktoritet. På sin höjd var jag *primus inter pares* – en ålderman som satt ordförande men inte var enväldig ledare.

De vänliga orden om mina Goetheföreläsningar fyller mig med särskild glädje, käre herr Aspelin. Faktum är att dessa föreläsningar påverkat mig mer än andra på ett personligt plan, eftersom Goethe hör till de andens giganter som starkast präglat min bildningsgång. Sakta men säkert har jag kommit att betrakta hans verk som en världslig bibel. I situationer som berör mig mycket återkallar jag gärna något Goethecitat. Jag har då kunnat konstatera att denne allomfattande världs- och människokännare funnit pregnanta uttryck för det mesta. Det gäller även dagens begivenhet. Jag tänker i denna stund på en mycket vacker dikt som står att läsa i *Väst-östlig divan* och som har titeln »I nuet det förgångna«. Den tillkom år 1814 i Eisenach under en resa till södra Tyskland via Frankfurt och Heidelberg. På denna plats vaknade gamla minnen inom Goethe. Hur ofta hade han inte jagat tillsammans med hertigen och ungdomsvännerna i skogarna kring Wartburg? Nu är allt sedan länge förbi, men ändå hör han jakthornet ljuda över nejden. Det tycks honom som han återigen blivit ung och som om svunna tider återkallats till livet:

Nu vi minns det som förflutit;
ständigt dock naturen knoppas:
därför vad vi själva njutit
låt de unga njuta, hoppas.
Ingen kommer då att klandra
oss att vara missunnsamma.
Måtte tvärtom vi och andra
kunna njuta lyckosamma.¹

I denna stämning befinner jag mig nu när jag tar avsked från min akademiska tjänstgöring. Min verksamhetstid är över och förflutna tidens otvungna livsnjutning återkommer inte. Den kan omöjligt återkomma efter allt det svåra jag upplevt. Men att avstå livsnjutningen innebär inte att livsglädjen går helt förlorad. Denna glädje saknas visserligen i mitt inre, men jag finner den hos andra – framför allt känner jag den genom er, mina kära unga vänner. Ni är ett löfte om en ny, bättre och friare framtid. Jag kan endast se detta förlovade land på avstånd – jag hyser inte längre något hopp om att kunna nå det. Men jag längtar efter det från djupet av mitt hjärta, och jag är säker på att det kommer en dag. En ny tid randas för er i den akademiska ungdomen och för hela Sverige – landet som blivit mitt nya hem och som jag nu med stolthet och glädje kan betrakta som ett andra fäder-nesland.

Kära vänner, måhända finner ni mina ord för allvarstygda vid ett så festligt tillfälle. Ni har faktiskt all orsak och rätt att inte låta stämningen klinga av. Ni firar era nya studiekamrater med all den frimodiga glädje och hjärtlighet som brukar höra till ett mottagande av recentiorer – och jag får och vill inte kasta någon skugga över denna ljusa bild. Men vid en fest som denna finns det trots allt rum för allvarliga betraktelser. När jag i Uppsala för sju år sedan för första gången upplevde dylika festligheter gjorde det ett starkt intryck på mig. Osökt kom jag att tänka på en grekisk fest, en sådan som Platon beskrivit i början av *Staten*. Där hålls det kapplöpning med facklor och det gäller att snabbast möjligt föra elden till ett givet mål. De enskilda deltagarna bildar en obruten kedja; när en av dem sjunker ner utmattad står en annan beredd att ta ljuset ur hans hand och fortsätta loppet. Det är kanske den vackraste symbol som finns för vårt gemensamma akademiska liv, för samarbetet mellan elever och lärare. Mina kära vänner – mitt akademiska dagsverke är utfört, jag nedlägger den fackla som en gång sattes i min hand. Men jag gör det utan ringaste smärta eller sorg, ty jag ser här framför mig dem som nu skall föra ljuset vidare. *Λαμπάδια ἔχοντες διαδώσουσιν ἀλλήλοισ.*² Ni kommer att bära facklorna och räcka dem till varandra. Fortsätt loppet och glöm inte den gamle vän och lärare som talat till er idag!

Noter

1. Dikten citeras här efter Johann Wolfgang von Goethe, *Väst-östlig divan*, översättning Martin Tegen, (Stockholm: Atlantis 2004), s. 25. Ö. a.
2. »De håller facklor som de skall lämna över till varandra«. Jämför Platon, *Staten*, översättning Jan Stolpe, i *Skrifter. Bok 3*, (Stockholm: Atlantis 2007), s. 26 (328a). Ö. a.

Översättning från tyska: Thomas Karlsohn. Originallets titel: »Tal till studenterna«. Texten publicerades ursprungligen i *Göteborgske Spionen*, årgång 5, nummer 3/1940, s. 1-3. Den är försedd med svenskspråkig titel och ingress, men brödtexten återger Cassirers tal i tyskt original. Tack till *Göteborgske Spionen* och Peter Cassirer för tillstånd att publicera texten i svensk översättning.